

A szegedi gölöncsér-ipar alkonya

A szomszédos Hódmezővásárhely, Szentes, Szarvas egy-egy hetipiáci, vásári napja még a reménytelen szürkességű téli kődön át is pompázik, tarkállik a tálások, gölöncsérek színpompás, népi művészetünket hangosan hirdető tálaikon, kancsóikon, praktikus és dísz tárgyaink szikrázó izlés és szépség erejétől. A népi ipart itt művészetileg fejlesztették és nem utolsósorban kenyeretadó, praktikus kereseti lehetőségéig.

Ezzel szemben hová lett a valaha oly híres szegedi gölöncsér-ipar? Hetipiácaink az egykor neves gölöncsérek soraiban néhány primitív köcsögön és tányéron kívül nem látunk mást, mint a vásárhelyiek immár világhíre emelkedett, védjegyzett, gyönyörű virágcserpeit, vázáit, étkészleteit, díszedényeit, amelyek nem egy budapesti, belvárosi műkereskedő kirakatában díszhelyen láthatók.

Lehangoló és szomorú dolog, hogy a mi egykor oly jó hírű tálásaink belenyugszanak abban, hogy selejtes, vásári portéka kerüljön ki műhelyükből a szegedi piacra, nem is iparkodnak versenyre kelni a vásárhelyiekkel, nem akarnak szebbet és jobbat produkálni a mindennapi használatra is kétes értékű, repedező mázzal szerénykedő étkészletek, máztalan korsók s praktikus gyermekültető edényeknél. Megelégszenek azzal a haszonnal, amit a vásárhelyiek cserepein mint viszonteladók kereshetnek.

Szabad-e veszendőbe hagyni ilyen jövedelmező, művészi értékű iparágat itt, a Tisza-Maros nagyszerű agyagjának birtokában? Szeged tanulóknak népeken fejlesztendő műzisése, szaktudása a gölöncsér-ipart rövidesen ismét hírnevessé tehetné s messze földön tért hódíthatna, piacot teremthetne termékei számára. Ennek a városnak minden felkészültsége megvan ahhoz, hogy a gölöncsér-ipar fejlődésének teret adjon, hogy népének művészi szepet szerető őstehetségeiből kihozza a magyar lélek eddig elrejtve maradt kincseit.

Ma, amikor a népnevelés és középoktatás új alapokat kapott a szakiskolákban, miért ne lehessen az Alföld szívében legjellegzetesebb népi művészetünknek talaja? Van ipariskolánk, miért ne lehetne annak agyagipari osztálya? Hiszen nem jelentene ez igényes beruházásokat, kevés pénzzel s mégis jól felszerelve megindulhatna a termékeny munka. Mi szükségessége ehhez? Jól forgó korongok, ügyesen megkonstruált kemence, a faipari szakon néhány dolgozópad. Mindez kellő szakértelemmel, néhány samott-téglával házilag is megoldható, hiszen a tálások is maguk készítik el felszerelésüket.

Azt hiszem, nem volna probléma egy jó tudású szakoktató személye sem, hiszen a budapesti ipariskola és iparművészeti főiskola nagyszerű felkészültségű agyagiparosokat és kerámikus művészeket bocsájt szárnyra. Akad közöttük bizonyára olyan, aki szívesen kezébe venné az országot második városának elkalodott népi iparját.

Az ipariskolának agyagipari szakkal való bővítése sok lehetőséget rejti magában. Háziparunkat fejlesztené, bővítené. Már a népiszkolában úgy a városi, mint a tanyai gyermekek kezébe agyagot adnak, hogy azt gyurja, faragja s fantáziáját, kezűgyességét fejlessze, a népi formákat megtanulja. Ezek az apró emberpalánták igen gyakran figyelemreméltó figurákkal, szobrocskákat sejtető darabokkal lepik meg tanítójukat. Sajnos, ezek az ösztönös megnyilatkozások elkallódnak, mert a népiszkola keretén belül nem fejleszthetők tovább. De ha szakember kerül egy középiskolába, aki irányíthatja és rostálhatja, úgy az őstehetség kezéből kikerülő figyelemreméltó munkát tartóssá tehetik, ambíciókeltésre felhasználhatják és nem utolsósorban pénzkereseti forrássá válthatják. Ez a háziipari munkálkodás komoly versenyt nem jelenthet a szakképzett iparosok számára, termékei csupán mint népi különlegességek szerepelnek majd a piacon.

En, aki a gölöncsérmesterséget tanultam s amíg időm engedte, foglalkoztam is vele — ma már mint kétgyermekes anya mással gölöncséreskedem — tudom, hogy az ipariskola agyagipari osztálya nem lenne néptelen. A kerámia, a sok színes, kedves, olcsó semmisség, amely a legsivárabb otthonokban is kedélyes, kellemes hangulatot teremt, szinte életszerűséget a Ma szürkességében gondoktól terhesen baktató embernek. Kerámikus hírem csak igen kis körben volt ismert — már működé-

Istenem!

Teta: Babay József

Abban a kisvárosban, ahol én születtem, azéri halkabb a lépés a nehéz cipősarkok alatt, mert tele van a járda lehullott sóhajjal. Szegényke a nép, nem csoda, ha sokat sóhajtozik.

Csak Rezula Lajos két talpa alatt nem hallul a lépés. Ahova Rezula lép, ott azt mondják az utcakövek:

— Jaj a hátam! Jaj a hátam!
Nem is csoda.

Nehéz ember volt Lajos, akkora természetviselet, hogy a templombejáraton kívül, minden küszöb előtt meg kellett hajtania a fejét, mielőtt belépett. Óriásember volt. Két vállán kényelmesen elfért két gabonászsák, tenyerében cseppé zsugorodott minden más felnőt ember keze. Homloka is akkora volt, hogy rá lehetett volna írni az egész Miatyánkot. Ha ugyan Rezula Lajos törődött volna ezzel az ősi imaversezzel. Rezula Lajos gyűlölte a templomot, káromkodott, ha imádságot hallott és fertelmes indulatba jött erre a szóra, hogy — Isten . . .

— Nincs! Semmi sincs! Csak pokol van! Kárhozat van! Szibéria! Tuggyak? — hörögte, ha az Iparoskörben fedték néha az öregebbek.

Pedig nem volt mindig ilyen. De amióta visszajött a háborúból, ahol a fehér mezők poklain embertelenül szenvedett, odamaradt a hitte. Kegyetlenné vált. Nem mosolygott soha. Dühötlenségű lett, ha valahol dalolást hallott. Hiába jött vele szembe a hóhullatta hajú öreg szerzetes, páter Vikárius, a Ferences-ház quardiánja, engedékenyen és szeliden: — Laudatur Jesus Uristen! — Rezula megtorpant egy pillanatra, óriásteste kissé oldalra lendült és ezt vetette oda a szerzetesnek:

— Hát az meg kicsoda?
— Isten báránya, ki elvette a világ bűneit.
— Nekem ugyan beszélhet hőtig Isten bárányáról, én csak az uraság bárányait ismerem, — mordult Rezula és tovarengett.

Igy aztán nem volt senkije. A magányos pajtaszobában, ahol lakott, néha valami meleg, válat megrázó vágyódás fogta el: ha valakije volna . . . Egy asszony talán. Vagy egy kutya. Vagy egy koszos kis macska. Állása van. Állati kitarással dolgozik a Prattner cementgyárban, erejét le nem győzi sem emelődaru, sem cementhid. Megemeli ő akár magát a földet is. De hát azért talán mégis csak jobb így, egyedül. Férgek az emberek. A napsugár mit sem ér, elébe szalad egy felleg s már is didereghetünk. Télen fagy rázza az idevált világot, nyáron vihar dönti le a jegenyét. Tavasszal sár cuppog a kocsiutakon. És ősszel? Ősszel kukacosan hullik le a gyümölcs. Eh, pocsek világ, szemét élet, hideg s szikrázó csillagok. Még Vermes kis Veronika sem pislant reá soha, pedig nem kókkadt a bajsza, az erejéből bőven telik kenyér.

— Hej, — hörült fel ilyenkor hordónyi melőléből a hang, hogy a gyeheha pusztítson el mindent.

Alkonyodott.

Október-vég volt. A temető mögött elhamvadt a nap. De ma mintha visszazárlt volna a nyár az Adriáról, ide, Somogy aljára, szinte tikkadt volt a levegő.

Rezula ellépdelt a barátok temploma előtt s amikor a barátok temploma elé ért, elfordította a fejét és azt mondta:

— Dülj össze templom, de még husvét előtt, amikor a harangok Rómába mennek. Mert a harangokért kár volna. Azokból ágyut öntenek, ha új háború gyün. Mert gyün.

A sánta szabóhoz igyekezett. Sírc urhoz. A szabó a városka alján lakott, a malmon túl, magányos kis házban.

Amikor elhagyta az emeletes malmot, tompa, mély bugást hallott. Felnézett a változószínű fellegek közé.

— Ó, hogy hullanál le te is, akár egy beteg

vérese! — csikordult a szó a fogai között. Személyszállító repülőgép sietett Zágráb felé. Erre szállt el naponként.

A deszkatelephöz érve megállt és nézte a léce és gerendaemeleteket. Gondolta, bizony, jó lenne házat építeni . . .

De ment tovább. Egyszerre csak megsötétedett az utcavég. Bársonybarna felhő fedte be az eget nyugaton. Dörgött is. Különös volt ez a hirtelen-bomlás. Sötétedett, de mégis tisztán lehetett látni mindent. Különösen azt a fehér foltot, amely egy lépcsőszerűen rakott deszkahalom széléről sietett a tekintet elé. Rezula Lajos odanézett. Megállt. Kémlelte. És amikor a folt felől sirás is gyűrődött a föléhez, valami furcsa érzés szállotta meg. Nagy homloka hirtelen beemeleggett s azt mondta:

— Fene látta . . . Csak nem?

A deszkahalom alján két durva vászontörülközőbe, meg egy porhanyóbb huzataljba bugyolálva, cseppnyi gyermek rugdalózott. Lában tepikdarabokból varrott kis papucs. Kezének kis ujjai mozogtak, mint valami szellőfűtő, apró ágacska, pufók arccskáján szüntelen könnyek szántottak. Sirdogált. Csecsemőhaj fedte a fejét, s szép, nagy, kék szeme kiragyogott a könnyek alól.

— Hát ez bizony kitett gyerek! — mormogta Lajos.

Megvilágosodott kicsinyi az ég.

Körülnézett. Sehol senki.

— Eh, majd meglátja más is!

És ment tovább.

A haba ekkor hangosan sirni kezdett. Lajos visszafordult. És látta, hogy a kitett le rugta egyik lábáról a csöpp papucsot. Ejnye. Megfázik . . .

Visszament. Felvette a papucsot a földről s anélkül, hogy a kicsi arcára pillantott volna, kézbe vette a lábacskát és felhuzta rá a papucsot. Félabrosznyi tenyere érezte, hogy a kis láb milyen meleg. Edesen meleg.

A gyermek pedig egyenest a szemébe nézett és — mosolygott.

— Hát tehetek mást, ha már így van! — mormogta a hatalmas ember és körülnézett újra. Aztán felemelte a gyermekét s indult vele.

Az ég most megszőrkült s a döbröki erdő felől idáig cikázott egy villám.

Mikor a Kinizsi-patika elé ért, a szélvihar már hordta lefele a cserepeket. Negyedszer dörgött, olyan vad erővel, hogy megremegett ember és állat. Kabátja alá bujtatta a gyermeket, felgyűrte a gallérját s nekidőlt az orkánzó szélnek. Arcát a felszóródó kocsitpor verte, alig tudott haladni a keskeny, bukdácsoltató járdán.

A templom előtt járt már, amikor leszakadt az eső. Jegeseső. Ujrazendült az ég, vakító fényrel suhant el egy villám a fák között, örvénylő szél szoritotta a templomfalhoz, amelynek sikoltásából egyszerre csak kihallatszott a kabát alatt szorongó kicsiny sirása.

Mit tegyen? Ni, szegénykét veri az eső.

— No! Ne sirj, no! Otthon leszünk mingyárt. Két cserép esett a lába elé. Mi ez, cserépeső? Futva menekült be a harangkötelek közé.

Októberi ájtatosságra gyűlt össze a nép, a templom tele volt. Messze, a főoltárnál őszhaju szerzetes térdelt, az Oltáriszentség nyitottan csillogott, karcsu, nagy gyertyák égtek barna tartóikban.

— Lájjujj . . . sivíjj . . . — üvöltött be a szél a harangkötelek között s jéghideg áramlat szántott végig a templomhajón.

A gyermek sirt a kabát alatt, Rezula Lajos beljebb húzódott. Fázott kissé ő is. Térde és cipője csupa víz.

A vénasszonyok padjában üres volt egy ülő. Odalépett. Leült. Kivette a gyermeket a kabát

sem rövidsége miatt is — s mégis igen sokan kerestek fel tanácskérés, útbaigazítások, agyagkeverési módszerek stb. miatt. Látogatóim között akadt tálásinástól kezdve fesiő művészig minden fajtája a gölöncsér ipar kedvelőjének.

Sajnos, hiába szolgáltam volna jótanácsal, ma Szegeden minden tanács kivitelezése ebben az iparágban keresztülvihetetlen. Idegenben kell utazni annak, aki tanulni, fejlődni akar ebben a szép, sok lehetőséget rejtő népi iparágban. Pedig kevés törődéssel, még kevesebb pénzzel és fáradsággal Szegeden is megkaphatna mindent a tanulni, fejlődni vágyó iparos, vagy tehetséges műkedvelő. A fia-

talabbja rendszeres tanulmány által, az öregebbje esti tanfolyamokon.

Meggyőződésem, hogy az ipariskola rövidesen versenyképessé fejleszthetné a szegedi kerámikusipart, sőt a modern, fejlett kerámia eszközeivel az alföldi gölöncsérek legkitűnőbbjei nőnének ki a szegedi talajból. Nagy kár volna, ha törődés híján a szegedi gölöncsér ipar tovább kallódna, haldokolna a végső kimúlásig. Szeretném, ha valaki, aki illetékes erre, nem dobná félre felvetett gondolatomat, hanem új életre hívna Szegeden ezt az egykor oly virágzó, gyönyörű népi művészetet . . .

Temesváry Gabi